

- Schrøder, Kim, Mark Blach-Ørsten & Mads Kæmbsgaard Eberholst (2018) *Danskernes brug af Nyhedsmedier*. Roskilde: Center for Nyhedsforskning, Roskilde Universitet.
- Skyum-Nielsen, Peder (2008) *Vellyden* 2. udg. Odense: Syddansk Universitetsforlag.
- Thøgersen, Jacob (2013) *Sproglig kvalitet i DR. En meningsmåling om sproget i DR*. København: DR.
- Thøgersen, Jacob & Tore Kristiansen (2006) *Masketestens teori og metode*. Oslo: Novus Forlag.
- TV 2 (2010) "Ulidelige stavfejl", https://sr.tv2.dk/index.php?id=4344&tx_skpagecomments_pi1%5BshowComments%5D=1&tx_skpagecomments_pi1%5BshowForm%5D=1 (sidst besøgt 17.12.2018)
- Tverskov, Eva & Kim Tverskov (2004) *Sådan gør journalister. Håndbog for alle andre*. Aarhus: Ajour.
- Vultee, F. (2015) Audience Perceptions of Editing Quality. *Digital Journalism*. 3(6):832-849.

Hvordan er unges brug af og holdninger til *mojn* i Tønder og Aabenraa i 2019?

Randi Benedikte Brodersen
Universitetet i Bergen

Mojn i Sønderjylland, baggrund og motivation¹

Den oprindelig tyske hilsen *mojn* kom til Sønderjylland tidlig i 1900-tallet (Jørgensen 1971). *Mojn* – på tysk *moin* – bliver brugt i hele det dansk-tyske grænseområde, både nord og syd for grænsen, af mennesker der taler sønderjysk, dansk, plattysk, højtysk og frisisk. *Mojn* er en almindelig og udbredt hilsen i Sønderjylland – som farvel og goddag og som hilsen i forbifarten og på alle døgnets tider (Jørgensen 1971, Pedersen 1995, 1997) – helt op til Kongeåen, som ofte bliver nævnt som *mojn*-grænse mod nord (jf. Pedersen 2001:10).² *Mojn* fungerer i Vestsønderjylland som farvel, og i Østsønderjylland som både farvel og goddag (jf. fx Pedersen 1997).

¹ Artiklen er en stærkt bearbejdet version af mit indlæg på MUDS 17-konferencen 11.-12. oktober 2018 på Aarhus Universitet. Artiklens faktuelle oplysninger om *mojn* og oplysninger om tidligere forskning findes også i Brodersen 2018. Jeg takker mine informanter som er elever ved Tønder Gymnasium og Aabenraa Statsskole, og deres dansklærere, henholdsvis René Mogens Hansen og Christa Ericson. Også tak til journalist Niklas Majgaard og fotograf Hans Chr. Gabelgaard for samtale om *mojn* og opslag i *JydskeVestkysten* 22. november 2018. Mange tak til Kirsten Lyshøj for kopier af *mojn*-sedler i *Jysk Ordbogs* seddelsamling og fremskaffelse af Peter Jeppesens *En sønderjysk dialekts udvikling* (1938) og M.B. Ottens *Hostrup-Dansk* (1963-1969).

² En anden og sydligere *mojn*-grænse mod nord er også nævnt. Det er øst-vest-linjen Haderslev-Hvidning (Sørensen 1988:12), et stykke syd for Kongeåen. Der er dog *mojn*-brugere også nord for Kongeåen, som det kan ses på et Danmarkskort med læseradresser plottet ind på abonnenter af *JydskeVestkysten* i en undersøgelse i 2012 (Paulsen 2013, gengivet i Brodersen 2018). Det er altså mere sandsynligt at grænsen går et sted nord for Kongeåen end længere mod syd.

Mojn bliver brugt af både sønderjyder og tilflyttere, af mennesker i alle aldre og alle sociale lag, i by og på land, i alle slags sammenhænge (Pedersen 2001). *Mojn* står stærkt, som også en læserundersøgelse i avisen *JydskeVestkysten* i 2012 viser, og mange sønderjyder tager *mojn* med sig når de flytter til andre dele af Danmark (Paulsen 2013).³ Men samtidig taber *mojn* som hilsen terræn, og *hej* vinder frem blandt unge og generelt i samfundet (Pedersen 2001). Der er sket og sker ændringer i brug af *mojn*, på mange brugsområder i takt med at samfundet ændrer sig. Der opstår nye generationsforskelle. Også i brugen af *mojn*. Det fik jeg indtryk af i et forarbejde til min undersøgelse af *mojn* i Tønder og Aabenraa i 2018-2019 da jeg på en konfirmationsfest i Vojens i 2017 spurgte en del unge og voksne familiemedlemmer og gæster fra forskellige dele af Sønderjylland om deres brug af *mojn*; flere af de unge fortæller at de bruger både *mojn* og *hej*, mens de voksne siger at de nok mest bruger *mojn* (Brodersen 2018), men også *hej*. Det var mit første eget møde med unges brug af *mojn*. Det rokkede ved min opfattelse af at næsten 'alle' i Sønderjylland bruger *mojn*, og jeg undrede mig over hvordan det nu egentlig står til med *mojn* blandt de unge.

Jeg præsenterer nu først artiklens formål og forskningsspørgsmål og uddyber hvorfor det er interessant at belyse unges brug af *mojn* i Sønderjylland og deres holdninger til *mojn* i et sociolingvistisk lys. Jeg beskriver unges opfattelse af sønderjysk og diskuterer holdningsbegrebet og bevidsthedsbegrebet. De to begreber er relevante at problematisere når der er fokus på forholdet mellem brug af og holdninger til *mojn*, og fordi der i sociolingvistikken skelnes mellem bevidste og ubevidste holdninger, dog ofte uden særlig problematisering af den skelnen. Jeg præsenterer dernæst resultater af min undersøgelse af *mojn* – og inddrager her holdninger til *mojn*. Som opsamling bringer jeg et rids af de unges brug af *mojn* i Tønder og Aabenraa i 2019, refleksioner omkring *mojn* i fremtiden og et ønske om nye *mojn*-undersøgelser.

³ Af de 2000 læsere og "stolte" *mojn*-brugere som deltog i undersøgelsen i *JydskeVestkysten* i 2012, bor 66 i Tønder, 109 i Aabenraa, 169 i Sønderborg og 183 i Haderslev. Resten bor andre steder i Jylland og på øerne. Se spredning og tal på Danmarks-kortet i Brodersen 2018:38.

Formål og forskningsspørgsmål

Formålet er her at kaste nyt lys over brugen af og holdninger til *mojn* blandt unge i to byer i Sønderjylland og mulige sammenhænge mellem hyppig brug af *mojn*, positive holdninger til *mojn* og brug af sønderjysk. De unge informanter er elever på Tønder Gymnasium (tidligere Tønder Statsskole) og Aabenraa Statsskole. Begge steder har *mojn* har været genstand for tidligere undersøgelser (jf. Jørgensen 1971 og Pedersen 1997, 2001). De to byer ligger desuden i hver sin del af Sønderjylland, Tønder i vest 5 km nord for grænsen og Aabenraa i øst 25 km nord for grænsen. I de to dele af Sønderjylland har *mojn* forskellig funktion: i vest betyder *mojn* 'farvel', og i øst både 'farvel' og 'goddag' (jf. fx Pedersen 1997). Men gælder denne øst-vest-forskel også blandt de unge? Hvordan er de unges brug af *mojn* nu i 2019? Er der forskel på de unges brug af *mojn* i Tønder og Aabenraa? Og hvilke holdninger har de til *mojn*? Hvordan er samspillet mellem brug af *mojn*, (positive) holdninger til *mojn* og brug af sønderjysk? Netop dette samspil mellem sprogbrug og holdninger er en central problematik i sociolingvistikken.

Nyt lys over de unges brug af *mojn* og deres holdninger kan give et glimt af den sproglige variation knyttet til *mojn* og vise hvordan sprogbrug og holdninger er vævet sammen: Er der sammenhæng mellem de unges brug af *mojn*, deres holdninger til *mojn* og evt. brug af sønderjysk? Smitter evt. positive holdninger af på deres brug af *mojn*? Men nu først svar på et andet spørgsmål.

Hvorfor er *mojn* interessant at kaste nyt lys over, især blandt unge?

Mojn er kendetegnet ved en mangfoldig variation, dels geografisk, som nævnt tidligere, og med hensyn til sociale faktorer som brugssituation, køn og modtager (jf. Jørgensen 1971), som jeg vender tilbage til nedenfor.

De unges brug af *mojn* er særlig interessant. Det var unge som bragte *mojn* til Sønderjylland, først til Tønder, for over 100 år siden (Jørgensen 1971). Det er unge som nu skifter *mojn* ud med *hej* – i

nogle situationer – og der er flere og flere i Sønderjylland som bruger *hej* i stedet for *mojn* som hilsen i forbifarten (Pedersen 2001). Følger vi udviklingen i unges brug af *mojn*, ser vi med andre ord at de unge fører an i sprogudviklingen. Det er ofte et udgangspunkt i sociolingvistisk ungdomssprogsforskning.

Hvis vi desuden ser brugen af *mojn* i lyset af holdninger og brug af sønderjysk dialekt, kan unges brug af *mojn* måske ses som indikator på dialektudviklingen i Sønderjylland. Det kan være at brug af *mojn* blandt unge korresponderer med brug af sønderjysk, samtidig med at de unges holdninger til *mojn* og til sønderjysk måske også spiller en rolle. Der er og har altid været klare holdninger til *mojn*, både blandt de unge og voksne. Det vidner dels mine unge informanternes udsagn om, dels oplysninger fra sedler i *Jysk Ordbogs* seddelsamling. Først oplysninger og holdninger fra sedlerne og så fra informanterne.

***Mojn* i Jysk Ordbogs seddelsamling**

I *Jysk Ordbogs* seddelsamling findes der under ordet *mojn* otte sedler. Tre har henvisninger⁴, og fem har dokumentation på forekomster af *mojn* og oplysninger om brug og betydning. To af de fem sedler vidner om en tid da *mojn* var forbudt, eller ”forbojn” som det hedder på sønderjysk: På den ene fortæller en meddelelse fra Rømø i 2004 at *mojn* i begyndelsen ikke blev brugt fordi det var en tysk hilsen (se også nedenfor). På den anden oplyser en dansksindet sønderjyde at det var ”strengt forbudt at sige ’mojn’” i meddelerens barndom i 1930’erne fordi det var en tysk hilsen (jf. Pedersen 1997). At der er så få *mojn*-sedler, skyldes nok at *mojn* af dialektforskere regnes for et forholdsvis nyt låneord i sønderjysk. Men i seddelsamlingen findes desuden 1500 sedler under ordet *morgen*, og dér kan der også gemme sig henvisninger til og eksempler på brug *mojn*. Dem lader jeg her ligge til en anden gang.

⁴ De tre henvisninger er 1) til en omtale i årsskriftet *Ord & Sag* (1988), 2) til en omtale i *Mål & Mæle* (1997) og 3) til seddelsamlingens opslag under *morgen*.

***Mojn* kommer først til Tønder – og udforskningen af *mojn* begynder i Tønder og omegn**

Omkring 1900 kommer *mojn* som ungdomssprogstræk til Tønder – som dengang hørte under Tyskland – nok fra Berlin, som var den tids magtcenter og Preussens hovedstad (Jørgensen 1971). Det er sandsynligt at hilsenen begynder sin vandreproces allerede før 1920 og så hurtigt breder sig fra Tønder til mindre byer på egnen og senere til andre byer og resten af Sønderjylland (Jørgensen 1971:152). *Mojn* kom dog nok først til Rømø omkring 1945, med tilflyttere fra fastlandet, og blev i begyndelsen altså ikke brugt fordi det var en tysk hilsen, fortæller den nævnte meddelelse fra Rømø.

Den første der nævner *mojn*, er nordist og gymnasielærer Peter Jeppesen.⁵ Han skildrer i 1938 Løgumkloster-dialektens udvikling og præsenterer enkelte af tidens ”udprægede modeord”, som ”kun findes hos de unge” (Jeppesen 1938:40). Det første af disse ord er *mojn*, gengivet i ordets tyske form:

Moin = Morgen, tilhører det nordtyske omgangssprog, en hilsen, som har bredt sig i den grad, at den nu næsten bruges af alle unge og mange af II [dvs. generation to i undersøgelsen, som er informanter i alderen 20-25 år, RBB]. Det er en afløser til [...] Adjøs (Jeppesen 1938:40).

Lærer M.B. Ottensen beskriver omtrent samtidig Hostrup-dialekten, lidt øst for Tønder, og kalder *mojn* ”det sidste Skrig”:

”Måjn”! Rest af den smukke Hilsen: Guten Morgen! Ung og Gammel. Store og Små hilser hinanden, når de mødes, når de

⁵ Peter Jeppesen er født i Løgumkloster, 17 km nord for Tønder, talte selv dialekten og sammenlignede dialekten med hensyn til ”ordstof, lyd, bøjning og syntaks” (Jeppesen 1938:5) i en ældre generation hjemmelmænd i alderen 60-90 år med sin egen generation på 20-25 år. Han præciserer de særlig sønderjyske ”vanskeligheder” som sprogforståelsesaspektet og især det faktum at ”de tysksindede sønderjyder ganske vilde nægte at meddele sig til en rigsmålstalende dansker af patriotiske grunde”, og derfor er det næsten ”en nødvendighed, at optegneren er indfødt” (Jeppesen 1938:2, 3). Jf. Bollerup og Larsen 2004.

skilles med: ”Mājn”. Hu ha! Mensch, ärgere dich nicht! fā 'dæ har 'ænə 'Svæk = det hjælper ikke (Ottson 1966:84).

Den første der undersøger brugen af *mojn* blandt unge, er germanisten Peter Jørgensen, født i Sdr. Volum nord for Tønder i 1899 og elev på den tyske realskole i Tønder i 1914 hvor han lærte at bruge *mojn*. Jørgensen var på besøg til Tønder og andre steder på Tønder-egnen i 1969 og bliver da forbavset over at høre to unge piger bruge *mojn*, for han havde forventet at den tyske hilsen ”forlængst var forsvundet”, dvs. efter genforeningen i 1920. Han får af Peter Jeppesen i 1970 bekræftet ”at *moin* blandt mange unge var den generelle hilsen [...], også for *farvel* og *godnat*” (Jørgensen 1971:153). Jørgensen ønsker nu at få klarlagt hvordan det står til med *mojn* i Tønder blandt unge, og især ”anvendelsen af *moin* blandt Tønder Statsskoles elever” (Jørgensen 1971:153), og får et venne-lærerpar til at gennemføre en undersøgelse blandt elever i flere forskellige klasser. Konklusionen er klar:

Moin lever i bedste velgående i Tønder og omegn. Det er en hilseformel, der bruges af både ældre og yngre sønderjysktalende, blandt børn og unge også af ikke-dialekttalende; *moin* kan bruges på hvilketsomhelst tidspunkt af døgnet. Det er en uformel hilsen, der bruges over for ligestillede, eller folk man er nogenlunde fortrolig med (Jørgensen 1971:154).

Men der er også sket ”store ændringer”: *Mojn* har siden Jørgensens skolegang i Tønder ”fået større udbredelse, men bruges vel at mærke stadig fortrinsvis blandt ligestillede” (Jørgensen 1971:155).

***Mojn* i Tønder og Aabenraa i 1994 og 2001 og i Haderslev i 1994**

Karen Margrethe Pedersen drog til Tønder i 1994 – og til Aabenraa og Haderslev og også til Flensborg og Nibøl – og gentog Jørgensens undersøgelse med det formål at få svar på hvad der er sket med *mojn* i løbet af de 25 år der er gået siden Peter Jørgensens undersøgelse (Pedersen 2001). Igen: *Mojn* lever stadig i bedste velgående; 83 af de 88 Tønder-eleverne siger *mojn*, både sønderjyder og tilflyttere, og de

fleste, dvs. 55, som farvel og på alle døgnets tider, men mange i Tønder oplyser at de ”siger *hej* som goddag og *mojn* som farvel” (Pedersen 2001:4, 5, 6). Nogle nævner at *mojn* kan bruges som både goddag og farvel og henviser da til Aabenraa-området (Pedersen 2001:5). I Aabenraa bruger 41 af 42 elever *mojn*. I Haderslev er det 139 af 146, og flere her end i Tønder mener at *mojn* både er et farvel og et goddag (Pedersen 1995:236, 2001:5).

I 2001 gennemfører Karen Margrethe Pedersen en ny undersøgelse af *mojn*. I Østsjælland var der tale om en vis afstandtagen fra *hej* i 1994, og nu i 2001 er *hej* ved at blive ”den dominerende hilsen i Sønderjylland” som goddag, bl.a. i forretninger, men ”[d]er er stadig en tendens til at *mojn* dominerer over *hej* og *hej-hej*”, dvs. som farvel, og også ”blandt folk på gaden er det slående at *mojn* i forbifarten er ved at blive afløst af *hej*, især blandt unge” (Pedersen 2001:8).

Bevidsthedsbegrebet, holdningsbegrebet og unges rapporterede holdninger til brug af *mojn*

Der er i sociolingvistikken ofte tale om bevidste og ubevidste sprog-holdninger (og direkte og indirekte). Bevidste og direkte holdninger er holdninger som vi kender og fx udtrykker som svar på direkte holdningsspørgsmål, eller som andre former for direkte holdningstilkendegivelser. De bevidste holdninger svarer ofte til de gængse, dominerende og accepterede holdninger. Ubevidste eller indirekte holdninger er holdninger som kommer til udtryk i fx en såkaldt masketest, når informanter deltager i en test hvor de fx skal udtrykke hvad de synes om personer som taler forskellige dialekter, og om personer som taler rigsdansk, men uden at vide at det er sprogholdninger de udtrykker. De ubevidste holdninger står i mange sociolingvistiske undersøgelser i kontrast til de bevidste holdninger.

Ofte har vi klare og bevidste (sprog)holdninger, men på nogle områder er vi ikke klar over vores holdninger. Hvornår er eller bliver holdninger bevidste? Og når vi ved eller oplever at positive holdninger kommer til udtryk omkring os, påvirker det så vores egne holdninger? Er det muligt at vi har positive holdninger i én situation og mindre

positive holdninger eller er indifferente i en anden til samme fænomen eller sprogtræk? Og kan der være tale om en gradvis proces at blive (mere) bevidst om holdninger? Kan det tænkes at *mojn*-brugere har eller får (mere) positive holdninger når de er omgivet af sønderjyder som bruger *mojn* til alle og i mange situationer? Og kan det at være involveret i en undersøgelse af *mojn* – som jo betyder at *mojn* både er vigtig og værd at belyse – resultere i at der opstår positive holdninger eller endda en holdningsændring? Spørgsmålene lader sig naturligvis ikke besvare her og nu, men kan bidrage til refleksion omkring vores opfattelser og brug af bevidstheds- og holdningsbegrebet.

Mange sønderjyder bruger især *mojn* til venner, familie og bekendte, dvs. ligestillede, og til dem som de ved også selv bruger *mojn*. Det er en selvfølge, og måske er deres (ubevidste?) udgangspunkt at begge parter er positivt indstillede til *mojn*. Måske bliver holdninger nogle gange først bevidste idet man taler om det fænomen eller sprogtræk de er knyttet til.

Holdningsbegrebet er et vidt begreb. Holdninger er her alle slags verbale meningstilkendegivelser – som fx ”jeg kan lide *mojn*”, ”*mojn* er cool”, og ”det er fint at vi i Sønderjylland har vores egen hilsen”.

Når sønderjyder ytrer deres mening – om *mojn* fx – enten spontant eller som svar på et direkte spørgsmål om hvad de synes om *mojn*, kan deres mening være farvet af det som er almindeligt og accepteret, fx at det både er en selvfølge at bruge *mojn* i Sønderjylland og velkendt at ordet for de fleste og i de fleste sammenhænge er forbundet med positive holdninger.

Sådanne ytrede holdninger kalder jeg i det følgende for rapporterede og udtrykte holdninger. Det der kendetegner de unges rapporterede holdninger til *mojn*, er at de så godt som alle er positive, og lige positive i Tønder som i Aabenraa. Flere holdningsspørgsmål ville måske kunne afdække variation i de udtrykte holdninger, men som det fremgår af svar i tabellen nedenfor, er mange ”vokset op med” *mojn*, og *mojn* er ”naturlig” og ”en vane” – og måske en del af en sønderjysk identitet. Identitet er ikke i fokus her, men ville være interessant at trække identitetsproblematikken ind i en anden sammenhæng.

Hvad er sønderjysk?

I en indledende samtale i en af klasserne under mit besøg diskuterede jeg med eleverne hvad sønderjysk er. Flere var enige om at sønderjysk er ”sproget i Sønderjylland” og ”det sprog (vi) sønderjyder taler”. I den videre diskussion kommer der typiske træk frem: visse karakteristiske sønderjyske ord og udtaletræk som bl.a. *a* eller *æ* som førsteperson-pronomen, svarende til *jeg*, *et* som nægtelsen *ikke* og ord med diftong hvor vi har det bløde *d* i rigsdansk. Nogle elever gav også udtryk for at de ikke har tænkt på hvad sønderjysk er. Det er ”bare” sproget de er omgivet af, sproget i Sønderjylland.

På spørgeskemaet som jeg delte ud i begge skoler, var et af spørgsmålene: ”Taler du sønderjysk?”. Et par skriver: ”ikke rigtig”. Det er vanskelig at vide hvad det betyder, men kan tyde på at de har den opfattelse at der findes en (ældre) variant af sønderjysk med træk som de ikke selv har, dvs. at der er grader af sønderjysk. Af den grund kunne jeg med fordel på spørgeskemaet have tilføjet ”Hvis ja, hvad forstår du ved sønderjysk?”

På begge skoler indledte jeg min præsentation af min undersøgelse på sønderjysk, men det viste sig at der begge steder var nogle få elever som ikke forstod sønderjysk. Derfor fortsatte vi samtalen på dansk. Det er en gængs erfaring når bare en enkelt ikke taler eller forstår sønderjysk, eller en anden dialekt, og når der er andre til stede som sønderjysk-talende ikke er vant til at tale sønderjysk med, så sker der et skift til rigsdansk (jf. Pedersen 2001:9). Derfor kan vi nok få indtryk af at der tales mindre sønderjysk end i realiteten, men der er tale om naturlig og situationel sproglig tilpasning, som de fleste af os nok har været vidne til eller selv har erfaret.

Jeg talte imidlertid sønderjysk med flere af eleverne, både i svar på spørgsmål ansigt til ansigt i og efter timen, og også med den sønderjyske dansklærer i Aabenraa. Dansklæreren i Tønder er københavner og tysk gift og har boet i Tønder i en årrække og er derfor vant til sønderjysk.

Han fortalte mig også i en telefonsamtale før jeg mødte hans klasse, at han opfordrer de sønderjysktalende elever til at tale sønderjysk i skolen. Under Tønder-skolebesøget kom der en elev til mig efter at jeg havde samlet spørgeskemaerne ind, og vedkommende fortalte at hun i sin folkeskole havde fået at vide at hun skulle lade være med at tale sønderjysk i skolen, og at hun var glad for at hun nu igen kunne tale sønderjysk i skolen.

***Mojn* blandt unge i Tønder og Aabenraa i 2019**

Jeg rejste til Tønder og til Aabenraa i november 2018 for at undersøge unges brug af og holdninger til *mojn*. Min undersøgelse blandt HF-elever⁶ i Tønder og Aabenraa i 2018 er en opfølgning og til dels en gentagelse af Jørgensen 1971 og Pedersen 2001. Jeg brugte en kombination af observation, samtale med eleverne og direkte spørgsmål til dem i en dansktime og delte derefter et spørgeskema ud (med 10 spørgsmål på en enkel A4-side) efter at have orienteret om undersøgelsen. Eleverne udfyldte spørgeskemaet i timen på ca. 20 minutter og afleverede det da alle var færdige. Oplysninger om elevernes holdninger er dels baseret på deres udsagn om hvad de synes om *mojn*, og dels på deres svar på hvorfor de bruger *mojn*.

En sammenfatning af resultaterne ses i tabel 1 nedenfor. Vi ser at 12 af de 20 elever i Tønder og 16 af de 21 elever i Aabenraa taler sønderjysk, og alle i begge skoler bruger *mojn*, bortsat fra 3 elever der ikke taler sønderjysk. Men der er også elever som bruger *mojn* og ikke taler sønderjysk. Elevernes svar på hvorfor de bruger *mojn*, viser at omtrent halvdelen i begge skoler er vokset op med *mojn*. For andre er brug af *mojn* "naturlig" eller "en vane". Enkelte nævner at de bruger *mojn* fordi de bor i Sønderjylland, og et par nævner *mojn* som genhilsen.

⁶ Ifølge dansklæreren i Tønder er brugen af *mojn* og sønderjysk i de to adspurgte HF-klasser nok mere udbredt blandt HF-elever end gymnasieelever. Her vil svar fra gymnasieklasse-elever gøre det muligt at sammenligne og se i hvilken grad der er forskel.

Spørgsmål på spørgeskema og svar fra eleverne	Tønder i alt 20 elever Alder: 17-21 år		Aabenraa i alt 21 elever Alder: 16-28 år	
	14 kvinder	6 mænd	18 kvinder	3 mænd
Bruger <i>mojn</i> "til alle"	6 2: næsten alle	4 1: næsten alle	6 2: næsten alle	2 1: næsten alle
Bruger <i>mojn</i> "til andre"	5: venner og familie 1: familie	1: til venner i skolen	5: familie og venner 1: bedste-forældre	—
Bruger ikke <i>mojn</i>	—	—	3**	—
Bruger <i>mojn</i> som farvel*	12	5	13	3
Bruger <i>mojn</i> som goddag og farvel	2	1	2	—
Taler sønderjysk	6	6	13	2
Taler ikke sønderjysk	8	—	5	1: "men jeg kan"
Hvorfor bruger du <i>mojn</i> ?	13: opvokset med <i>mojn</i> 2: vane 1: naturlig 1: fordi det bruges i Sønderjylland 1: "den anden" bruger <i>mojn</i> 1: "kan bare godt lige udtrykket" 1: "nem og hurtigt" og "mange betydninger"		11: opvokset med <i>mojn</i> 3: vane 2: naturlig 1: "fordi jeg er fra Sønderjylland" 1: "folk siger <i>mojn</i> til mig"	

Tabel 1: HF-elevens brug af *mojn* i Tønder og Aabenraa

Forklaring til tabellen:

— Ingen

* En del nævner at de bruger *mojn* som farvel og som hej.

** De 3 taler ikke sønderjysk.

Forholdet og mulige sammehænge mellem brug af *mojn*, brug af sønderjysk dialekt og positive holdninger til *mojn*

Som nævnt bruger alle elever i Tønder og Aabenraa *mojn*, på nær 3 i Aabenraa. I begge klasser er der en håndfuld elever som ikke taler sønderjysk, men som bruger *mojn*. Samtidig er der lidt flere sønderjysktalende som bruger *mojn* end ikke-sønderjysktalende. Eleverne oplyser at de bruger *mojn* fordi de er ”vokset op med *mojn*”, fordi det er en vane eller fordi det er ”naturlig”. Enkelte tilføjer at de ”kan lide” at bruge *mojn*. Næsten halvdelen bruger *mojn* ”til alle”. Nogle få ”til næsten alle”. Nogle ”til venner og familie” og til dem der også selv bruger *mojn*. Der er ingen tvivl om at *mojn* er forbundet med positive holdninger i begge skoler. Det udtrykker både sønderjysktalende og ikke-sønderjysktalende. Men for de elever som er vokset op med sønderjysk og *mojn*, er det nærliggende at knytte sønderjysk og *mojn* til sønderjysk identitet. Her er der imidlertid brug for både fokus på identitet og svar fra mange flere unge.

Måske viser de positive holdninger til brug af *mojn* en sammenhæng mellem brug af *mojn* og sønderjysk dialekt og positive holdninger til *mojn*. *Måske smitter de positive holdninger smitter af på brugen af mojn – eller omvendt: brugen af mojn fører til positive holdninger? Eller måske er holdningsspørgsmålet slet ikke relevant i forhold til mojn.* Svar fra eleverne på hvorfor de bruger *mojn*, får mig til at stille spørgsmål ved mit holdningsspørgsmål.

Et rids af *mojn* blandt unge i Tønder og Aabenraa i 2019

På den ene side ser det ud til at der er sket meget lidt på *mojn*-fronten i løbet af de sidste 50 år: *Mojn* lever i bedste velgående blandt unge i Tønder og Aabenraa – som farvel – og bliver brugt af både den halvdel af eleverne som taler sønderjysk, og dem som ikke taler sønderjysk. Brug af *mojn* er for de sønderjysktalende elever naturligt knyttet til brug af sønderjysk; de er vokset op med begge dele. De unge bruger *mojn* ”til alle” eller ”næsten alle”. De bruger *mojn* til venner (i skolen) og familie, dvs. tiligestillede. Der er ikke forskel på brug af *mojn* i Tønder og Aabenraa i de to undersøgte klasser. Der er heller ikke forskel på *mojns* funktion i Vest- og Østsjælland blandt de unge i de to klasser.

Med hensyn til holdninger udtrykker alle positive holdninger til brug af *mojn* i både Tønder og i Aabenraa, på nær et par. Men det kan være at holdninger ikke er en så vigtig faktor. Det er til gengæld *hej* – som nævnt – for *hej* har erstattet *mojn* som hilsen i forbifarten.

Tilbage til *mojn* i fremtiden

De unge bruger ofte *mojn*, og *mojn* og *hej* lever side om side, men anvendes i forskellig situationer. Der er ingen tvivl om at *hej* dominerer i mange situationer. Men hvad der kommer til at ske med *mojn* i fremtiden, er ikke til at vide, selv om det er sandsynligt at både *mojn* og sønderjysk taber terræn blandt unge, og *hej* vinder endnu mere frem i takt med en samfundsudvikling som er præget af stor mobilitet og omfattende brug af sociale medier og mobiltelefon-kontakt til enhver tid. Måske er det også i Sønderjylland de unge piger går foran, både i 1969 (Jørgensen 1971:153) og nu 2019.

Jeg har kontakt med de to HF-gymnasieklasser jeg besøgte i 2018–2019, og målet er, i samarbejde med de involverede dansklærere, at lade disse elever og elever på andre skoler udføre en selv-observation. I denne selvobservation, som eleverne dokumenterer skriftlig, registrerer de på en almindelig skoledag 1) hvornår, til hvem og hvor ofte de bruger *mojn*, 2) reaktioner de møder på egen eller andres brug af *mojn* og 3) evt. kommentarer til metoden, deres observationer og hvad der måtte opleves som relevant for dem at kommentere.

For at få et mere detaljeret og fyldestgørende billede af brugen af og holdninger til *mojn* blandt unge i Sønderjylland ønsker jeg at indsamle *mojn*-materiale fra flere klasser og gymnasier, fx både Esbjerg og Ribe i vest og Sønderborg i øst, og nær grænsen, Haderslev i øst og længere mod nord. Både Esbjerg og Ribe er forsømt på *mojn*-fronten, og det samme gælder til dels Haderslev. Sønderborg derimod udmærker sig ved at have bidraget med både stof til *mojn*-forskningen og flere *mojn*-kampagner, endda med et eget slogan: ”Mojn vi ses i Sønderborg” (jf. fx Pedersen 2001). Med materiale fra flere skoler vil det være muligt at dokumentere evt. forskelle i vest og øst og nord og syd. Vi kan måske forvente at udviklingen er forskellig i forskellige dele af Sønderjylland og i forskellige skolemiljøer, fx ved at der er forskel på brugen af *mojn* blandt unge i HF-klasser og andre gymnasie-klasser. ”Mit” billede af

mojn er baseret på oplysninger fra de to undersøgte HF-klasser, men vi kan følge udviklingen i brugen af *mojn* blandt unge i grove træk fra den første undersøgelse i 1971 til den nyeste i 2019, dvs. over periode på ca. 50 år. Flere involverede skoler vil kunne bidrage til at finde flere og nye *mojn*-brikker. *Mojn* i to skoler er immervæk en meget lille del af det store billede af *mojn* blandt unge i Sønderjylland.

Pedersen, Karen Margrethe (1997) *Mojn – mojn. Mål & Mæle* 20, 2:5-12.
 Pedersen, Karen Margrethe (2001) *Mojn og hej. Pluk* 3:1-10.
 Sørensen, Viggo (1988) *Mojn – en sønderjysk hilsen. Ord & Sag* 8:12.

Referencer

- Bollerup, Anders & Finn Stein Larsen (2004) Peter Jeppesen 1913-2004. Mindeord. *Gymnasieskolen*, 6. december 2004. <https://gymnasieskolen.dk/peter-jeppesen-1913-2004>.
- Brodersen, Randi Benedikte (2018) Hvad kunne der stå om *mojn* i *Jysk Ordbog?* – Et sociolingvistisk bud. *Fraseologi – genveje og omveje. Festskrift til Torben Arboe*. Aarhus: Aarhus Universitet:33-40.
- Jeppesen, Peter (1938) *En sønderjysk dialekts udvikling i de sidste generationer (Løgumklosterdialekten)*. Specialeopgave. København: Universitetsforlaget i Aarhus. Einar Munksgaard.
- Jørgensen, Peter (1971) En sønderjysk hilsen. *Studier i Dansk Dialektologi og Sproghistorie tilegnede Poul Andersen*. København: Akademisk Forlag:151-156.
- Ottens, M.B. (1961) *Hostrup-Dansk I. Lydlære*. København: Akademisk Forlag.
- Ottens, M.B. (1966) *Hostrup-Dansk II. Ordbog*. 4. bind. Udgivet af Ella Jensen og Magda Nyberg. København: Akademisk Forlag.
- Paulsen, Anders Hjelmer (2013) *Mojn. Den stolte sønderjyske hilsen. JydskeVestkysten* 7. januar 2013. www.jv.dk/regionalt/Mojn-Den-stolte-soenderjyske-hilsen/artikel/1508325.
- Pedersen, Karen Margrethe (1995a) *Mojn eller moin. Mette Kunøe og Erik Vive Larsen (red.) 5. Møde om udforskningen af Dansk Sprog*. Århus: Aarhus Universitet:229-238.
- Pedersen, Karen Margrethe (1995b) *MOJN – en hilsen i Sønderjylland i 75 år. Henrik Becker Christensen (red.) Grænsen i 75 år*. Aabenraa: Institut for grænseregionsforskning og Told- og Skattehistorisk Selskab:244-267 [litteraturhenvisninger på bogens side 302-303].